

УДК 339.9:330.34

Тюха І.В.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та логістики, Національний університет харчових технологій, м. Київ

Павлюченко О. В.,

магістрант, Національний університет харчових технологій, м. Київ

Географія українського експорту після підписання Угоди про Асоціацію з ЄС

Iryna Tykha,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management of Foreign Economic Activity and Logistics, National University of Food Technologies, Kiev

Olena Pavliuchenko,

magistr, National University of Food Technologies, Kiev

Geography Ukrainian exports after the signing of the Association Agreement with the EU

Анотація.

У статті досліджено географію українського експорту після підписання економічної частини Угоди про Асоціацію з ЄС. Проаналізовано наслідки відкриття європейських ринків для українських виробників, причини падіння експорту та запропоновані шляхи подолання кризового стану.

Summary.

In the article the geography of Ukrainian exports after the signing of the economic part of the Association Agreement with the EU. We analyzed the effects of the opening of European markets for Ukrainian producers, causes fall in exports and the ways to overcome the crisis.

Ключові слова: Угода про Асоціацію з ЄС, євроінтеграційний процес, тарифна квота, географія експорту, валютна виручка.

Keywords: *Association Agreement with the EU, european integration process tariff quotas, the geography of exports, foreign exchange earnings.*

Постановка проблеми. Одним з найголовніших аспектів зовнішньоекономічної діяльності України починаючи з моменту проголошення незалежності стало формування нового торговельного режиму з подальшою його інтеграцією у світове господарство. Європейський Союз є одним із найбільших і найпривабливіших регіональних ринків світу. На його частку,

включаючи внутрішній торговельний оборот між країнами ЄС, припадає майже третина від загального обсягу світового імпорту товарів.

Проаналізуємо зовнішньоекономічну діяльність українських підприємств за 2014-2015 роки вільного експорту вітчизняних товарів на європейський ринок та виділимо основні нагальні проблеми адаптації підприємств до євроінтеграційного процесу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження інтеграційних процесів та економічних проблем, пов'язаних з інтеграцією до Європейського Союзу знайшли своє відображення у наукових працях таких зарубіжних та вітчизняних вчених як: Б. Колер-Кох, Г. Волес, О.М. Кириченко, Ю.В. Макогон, Г.Н. Климко, О.О. Пономаренко, Ю.В. Мислюк, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський, В.О. Філіпчук та ін.

Метою роботи є дослідження впливу поглиблення євроінтеграційних процесів на зовнішньоекономічну, зокрема експортну, діяльність вітчизняних підприємств та проблем пристосування українських виробників до умов європейського ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Україна підписала Угоду про Асоціацію з ЄС в червні 2014 року [3]. Відповідно до якої українські виробники отримали тарифні квоти на експорт 27 груп товарів, але більша половина з них не використовується, адже наші виробники виявилися зовсім не готовими до виходу на європейські ринки.

Попитом користуються ті товари, що й раніше були затребуваними в країнах ЄС, зокрема пшениця, кукурудза, виноградний та яблучний соки. Решта товарів не змогли витримати конкуренції або не отримали необхідної ліцензії.

Найбільшу квоту Україна отримала на поставку пшениці - 950 тис. т, її українські постачальники вичерпали в липні місяці 2015 року.

Рис. 1. Квоти використані Україною станом на 1.09.2015, тис. т

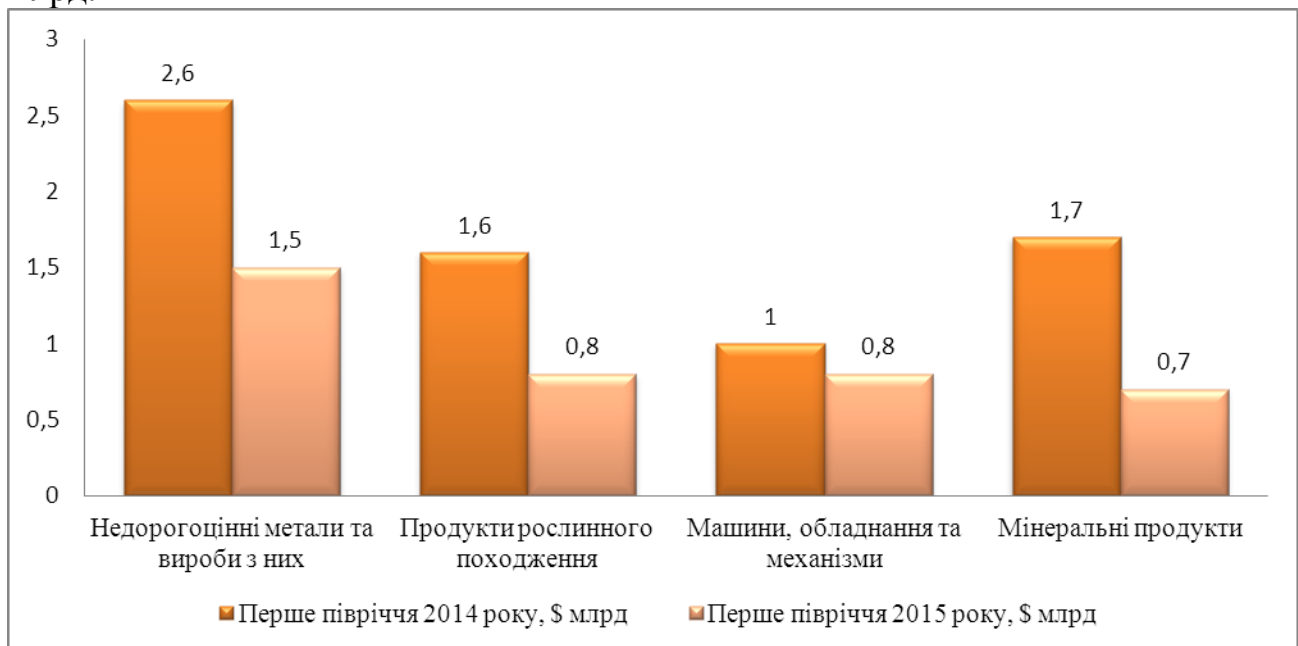
(побудовано автором за даними Державної служби статистики України [1])

Невикористаними квоти залишились на поставки етанолу, сигарет та сигар, харчових продуктів, сахарних сиропів, продукції з обробленого молока, баранині, грибів, часнику та ін. Найбільше Україна експортує в ЄС продукцію

металургійної та сільськогосподарської галузей, але показники 2015 року не перевищують аналогічних за 2014 рік.

Європу як і раніше цікавлять українські товари металургійної та сільськогосподарської галузей, але в цьому році за перше півріччя ні одна група товарів на перевищила показник 2014 року.

Так виручка від експорту недорогоцінних металів та виробів з них за перше півріччя 2015 року становить \$1,5 млрд, що становить 58% від обсягу експорту 2014 року, майже в двічі скоротився обсяг експорту продуктів рослинного походження до \$0,8 млрд, обсяг експорту машин, обладнання та механізмів в Європу не зазнали суттєво падіння, та все ж скоротився на \$0,2 млрд.

Рис. 2. Експорт в країни ЄС, \$ млрд

(побудовано автором за даними Державної служби статистики України [2]) Проаналізувавши географію експорту в ЄС за 2013-2014 та 2014-2015 маркетингові роки (липень-червень), помітно, що вона майже не змінилася, але до п'ятірки лідерів потрапили Німеччина та Португалія, рейтинг покинули Великобританія, експорт куди за рік впав на 110 \$ млрд., з 253 \$ млрд до 143 \$ млрд., та Бельгія (175 \$ млрд експорту за 2014-2015 маркетинговий рік).

Таблиця 1.

ТОП-5 країн експорту товарів за маркетинговий рік, \$ млрд

Країна	Обсяги експорту, \$ млрд		Відхилення, \$ млрд
	2013-2014 р.р.	2014-2015 р.р.	
Іспанія	779	822	+ 43
Нідерланди	581	813	+ 232
Італія	578	505	- 73
Німеччина	216	210	- 6
Португалія	184	188	+ 4

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [2].

За результатами півріччя, січень-червень, 2015 року падіння українського експорту склало 35% (до \$8,5 млрд). Втім, імпорт скорочувався більшими темпами – на 38,5%. Як результат, позитивне сальдо зовнішньої торгівлі за рік зросло більш ніж втричі - з \$408 млн до \$1,25 млрд.

Статистика від Держстату показує нову економічну реальність, в якій зараз перебуває Україна. Перш за все – різке скорочення поставок до Росії та країн СНД. Загальне падіння торгівлі у країни Співдружності склало 54% - до \$3,78 млрд.

Якщо згадати, що експорт до країн ЄС за аналогічний період склав \$6,06 млрд, то виходить, що вага європейського ринку більш ніж в півтора рази перевищує вагу ринку країн СНД. Падіння експорту в СНД було очікуваним. Одночасно падає і експорт до ЄС – на 36%.

За даними Державної служби статистики, січні-серпні з України було експортовано товарів на \$24,77 млрд, що складає лише 66,1% по відношенню до аналогічного періоду тяжкого для України 2014 року. Якщо порівнювати втрати із до кризовим 20120-м роком, то експорт зменшився практично в двічі (\$45,27 млрд).

За період січень-серпень 2015 року сумарно від продажу товарів та послуг за кордон в Україну надійшло \$35,2 млрд валютної виручки, в той час на закупку імпорту було витрачено \$35,6 млрд.

З наступного кварталу очікується поступове покращення статистичних даних. Однак причиною цього насамперед буде статистичний ефект бази порівняння, адже тепер будуть порівнюватися цьогорічні результати з початком стрімкого падіння української економіки.

Адже за результатами першої половини 2014 року темпи зростання експорту до ЄС склали 14,9%, але з третього кварталу почалося скорочення, яке вже в останніх місяцях минулого року перейшло у падіння. Значною мірою це скорочення викликано розгортанням військового конфлікту на Донбасі, що завдало удару по експорту українській металургії – яка ще донедавна була ключовою статтею українського експорту до ЄС.

Серед головних причин падіння експорту виокремлюють:

- бойові дії на сході країни;
- "виключення" з економіки України підприємств, що розташовувалися на території Донбасу та АР Крим;
- несприятлива ситуація на світових ринках сировини, а саме падіння цін на зернові, руду та метал;
- втрата російського ринку збуту та обмеження поставок українських товарів на ринок Митного союзу (за сім місяців експорт в МС скоротився порівняно з аналогічним періодом 2014 року на \$4,63 млрд);
- внутрішня політична та економічна криза, введення постанови НБУ про продаж валютної виручки, що спричиняє дефіцит валютних коштів у підприємств.

За даними Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, від моменту початку дії у квітні 2014 року автономних преференцій до кінця минулого року експортом до ЄС зайнялося 5302 підприємства, що раніше на цьому ринку не працювали. Водночас 2299 компаній, що раніше експортували свою продукцію до ЄС, припинили це робити. Проблема полягає у тому, що з європейського ринку пішли великі підприємства – у тому числі із Донбасу, а натомість заходять менші компанії. Однак велика кількість нових компаній, що розпочала роботу у ЄС, дозволяє сподіватися на швидке зростання експорту.

Традиційно вважається, що економічні успіхи можна очікувати на другий рік роботи на новому ринку. Саме тому ті українські компанії, що вийшли на європейський ринок минулого року, поступово адаптуються до нових умов та починають більш ефективно конкурувати на новому ринку.

Поки цього не відбулося, головним покупцем українських товарів залишаються так звані "треті країни". Хоча б тому, що вихід на ці ринки не вимагає від підприємств таких змін, як продажі в ЄС. Саме ці ринки втримали український експорт від більшого падіння.

Таблиця 2.

Обсяг експорту товарів і послуг за січень-серпень, \$ млрд

Країна	Обсяг експорту, \$ млрд		Темп приросту, %
	2015 рік	2014 рік	
Російська Федерація	3148,3	7407,8	-57,5
Туреччина	1890,6	2408,4	-21,5
Китайська Народна Республіка	1857,7	1772,6	4,8
Єгипет	1395,1	1830,8	-23,8
Польща	1258,3	1880,9	-33,1
Італія	1242,3	1777,3	-30,1
Індія	957,4	1283,4	-25,4
Німеччина	838,8	1087,9	-22,9
Нідерланди	587,1	808,7	-27,4
Іспанія	571,7	762,3	-25
Угорщина	566,5	1081,1	-47,6
Білорусія	555,7	1127,2	-50,7
Казахстан	494,8	730,9	-32,3
Саудівська Аравія	463	634,2	-27
Іран	437,1	423,1	3,3
Ізраїль	399,1	402,3	-0,8
Румунія	358,9	379,4	-5,4
Чехія	352,2	561,7	-37,3
Молдова	350,2	501,7	-30,2
США	320,2	472,3	-32,2

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [2].

Зокрема, зростання українського експорту до Ірану склало 3,9%. Зважаючи на зняття санкцій з цієї країни, вона може швидко повернутися на ринок нафти і газу, а відповідно – стати дуже перспективним ринком збуту для багатьох країн.

Також незначне зростання українського експорту фіксується до Китаю (0,5%) та Південної Кореї (2,6%).

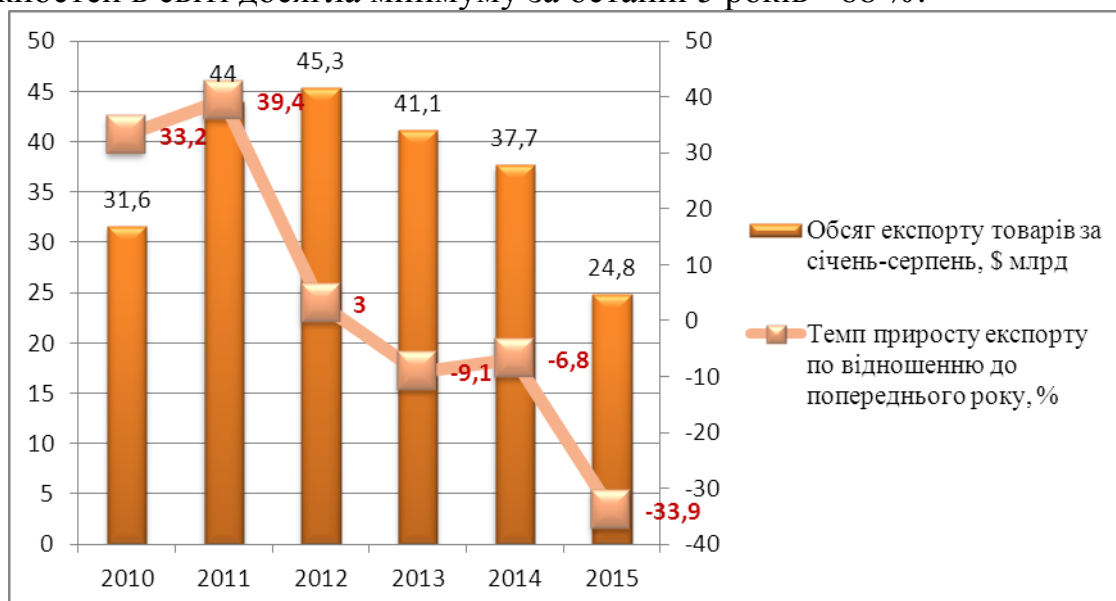
Ще два важливі для України ринки: Туреччина та Єгипет - зараз показують падіння біля 20%. При цьому це падіння викликано численними обмеженнями для українських експортерів, вирішити які в урядовців досі не було часу.

Головними експортними продуктами української економіки в 2015 році стали зерно та соняшникова олія. Загалом частка продуктів харчування в загальному експорті наближається до 35 %, тоді як показники п'ятирічної давнини фіксували показник на рівні 19 %.

Експерти наголошують про те, що успішна стратегія для будь-якої країни - це експорт продукції із секторів з високою доданою вартістю (технології, інтенсивна переробка, послуги), а не із секторів з низькою доданою вартістю (виробництво сировини та продукції сільського господарства), яка переважає на цей час в Україні.

За перші три квартали 2015 року експорт металу скоротився на 19%, у вартісному вираженні падіння становить 40% порівняно з аналогічним періодом минулого року. Поки що саме металургійна галузь все ще залишається лідером в країні з отримання валютної виручки, та вже поступається сумарним надходженням валюти від експорту всієї сільськогосподарської сировини та готових продуктів харчування.

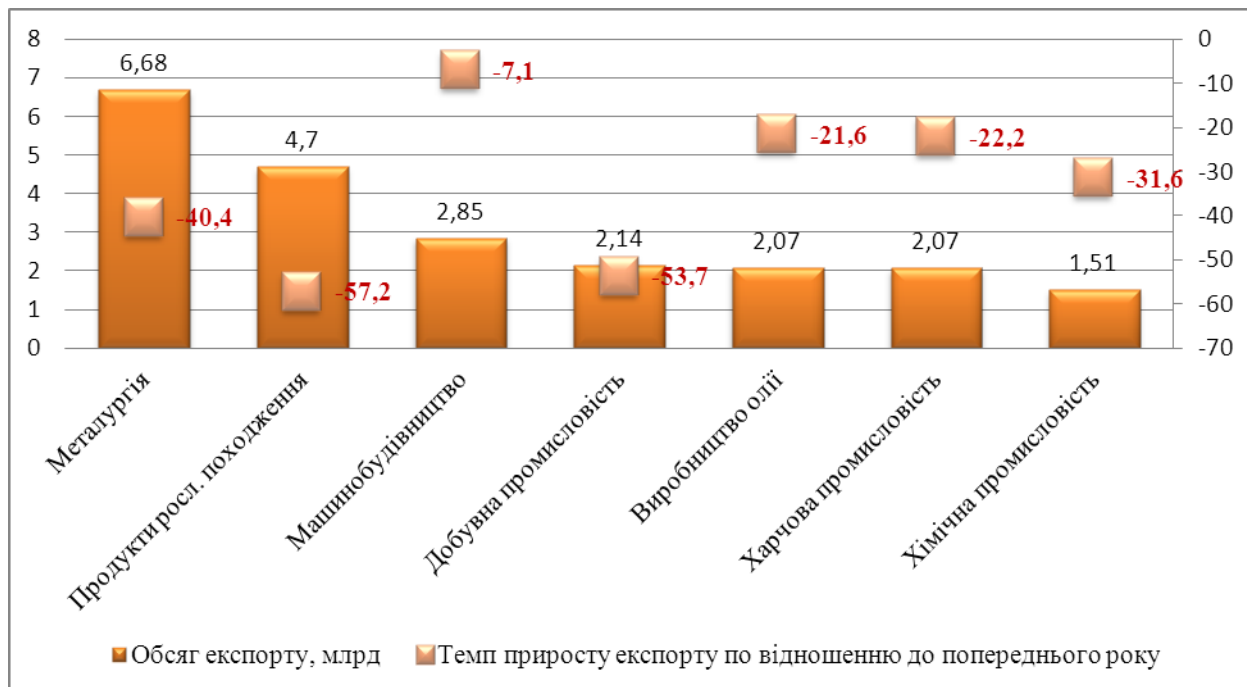
Металургійна галузь переживає важкі часи, адже на глобальному ринку існує надлишок виробничих потужностей, особливо в Китаї. Крім того, падіння цін на нафту сприяв здешевленню прокату. Світове споживання металу скорочується. Наприклад, в серпні 2015 року завантаженість сталеплавильних потужностей в світі досягла мінімуму за останні 5 років - 68 %.

Рис. 3. Обсяг експорту товарів за січень-серпень, \$ млрд.
(побудовано автором за даними Державної служби статистики України [2])

Крім того відбулося падіння обсягів експорту (на 43%) продукції машинобудівної галузі, яка в загальній валютній виручці становить лише 11,5% (в 2013 році - близько 20%). Це стало наслідком закриття для нас російського ринку, адже в 2010-2011 роках до 95% українських залізничних вагонів вироблялися виключно для російської залізниці.

Проаналізуємо обсяги експорту товарів галузей, що є основними джерелами надходження валюти в Україну: металургія, продукція рослинного походження, машинобудівництво, добувна промисловість, виробництво олії, харчова та хімічна промисловості.

Рис. 4. Обсяги експорту товарів по галузям за січень - серпень 2015 року, \$ млрд.

(побудовано автором за даними Державної служби статистики України [2])

Жодна з галузей не перевищує показників 2014 року. До кінця року ситуація має покращитися за рахунок експорту зерна до Туреччини, Іраку, Ірану та Саудівської Аравії, кукурудзи до Китаю, соняшникової олії до Індії.

Висновки. Для того, щоб подолати негативну тенденцію падіння усіх показників необхідно вирішувати економічні та політичні проблеми України комплексно.

Найкращий спосіб - перетворитися на інноваційну країну. Економіка, заснована на інноваціях, швидше зростає і є стабільнішою за побудовану на газі та нафті.

Часто причиною відсталості українських виробництв стають не лише недостатність коштів для інвестування в новітнє обладнання, а відсутність ефективних керівників, мотивованого та кваліфікованого персоналу, які б мали ґрунтовні знання з управління підприємством. Зарубіжний досвід свідчить про те, що більшість інноваційних компаній заснували студенти Стенфордського і

Гарвардського університетів, серед них засновники Microsoft - Білл Гейтс, Googl - Сергій Брін, Facebook - Марк Цукерберг.

В Україні необхідно створювати науково-дослідні інститути світового класу, які залучатимуть найсвітліші розуми планети. Адже вони, як магніт, притягують венчурних капіталістів і відкривають студентам чимало можливостей для бізнесу. Світ змінюється дуже швидко за рахунок поширення мережі Інтернет, появи нових технологій, задача керівників бізнесу та їх працівників пристосовуватися до цих змін, адже той, хто почне робити це першим - отримає найбільші переваги.

Література.

1. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [http://reforms.in.ua/Content/Download/tasks-performance status /AA _ impl _ report _02_2015_GOEI.pdf](http://reforms.in.ua/Content/Download/tasks-performance_status /AA _ impl _ report _02_2015_GOEI.pdf).
2. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://mfa.gov.ua/>.

References.

1. The report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union (2015), available at: http://reforms.in.ua/Content/Download/tasks-performance status /AA _ impl _ report _02_2015_GOEI.pdf (Accessed 15 November 2015).
2. The official website of the State Statistics Service (2015), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 November 2015).
3. The official website of the Foreign Affairs Ministry of Ukraine (2015), available at: <http://mfa.gov.ua/> (Accessed 15 November 2015).